OKM/KTLO Muistio 19.9.2019

VARHAISKASVATUKSEN OPETTAJANKOULUTUS

1.Varhaiskasvatuksen henkilöstötarpeet

Varhaiskasvatuksen opettajankoulutuksen järjestäminen

Suomenkielistä varhaiskasvatuksen opettajankoulutusta järjestävät Helsingin, Itä-Suomen, Jyväskylän, Oulun, Tampereen ja Turun yliopistot. Ruotsinkielinen koulutus on tarjolla Helsingin yliopistossa ja Åbo Akademissa. Oulun yliopisto aloitti saamenkielisen (pohjoissaame, inarinsaame, koltansaame) koulutuksen vuonna 2016 Lapissa.

Varhaiskasvatuksen opettajien saatavuus

Varhaiskasvatuksen pedagogisen henkilöstön saatavuudessa on pitkään ollut ongelmia. Erityisen ongelmallinen tilanne on pääkaupunkiseudulla. Henkilöstöpulaa on pyritty poistamaan korottamalla määrällisiä koulutustavoitteita yliopistojen tulossopimuksissa.

Vuodesta 2012 lähtien koulutusmääriä on lisätty myös eduskunnan tähän tarkoitukseen vuosittain myöntämillä erillisrahoituksilla. Tarjolla on ollut etä- ja monimuotokoulutuksia sekä nopeutettuja koulutusreittejä niille opiskelijoille, joilla on ollut soveltuvia aiempia opintoja suoritettuina.

Koulutuslisäykset

Vuonna 2018 käynnistyi nelivuotinen 1 000 koulutuspaikan lisäys kaikissa seitsemässä varhaiskasvatuksen opettajankoulutusta antavassa yliopistossa. Koulutuspaikkoja lisätään tulossopimuksissa sovituista koulutuspaikoista tuhannella paikalla neljän vuoden aikana porrastetusti.

Lisäykseen on osoitettu 28 milj. euron rahoitus vuosille 2018-2021. Rahoitus jakaantuu neljälle vuodelle seuraavasti: 5 milj. euroa vuosina 2018 ja 2019 ja 9 milj. euroa vuosina 2020 ja 2021.

Vuonna 2018 ja 2019 aloituspaikat lisääntyivät kahdellasadalla kumpanakin vuotena. Vuonna 2020 ja vuonna 2021 aloituspaikkalisäys on kolmesataa kumpanakin vuonna. Koulutuspaikkojen määrä on kasvanut selvästi. Kun vuonna 2017 aloituspaikkoja oli 658, on niitä 958 vuosina 2020 ja 2021.

Tuhannen koulutuspaikan lisäykset jakaantuivat varhaiskasvatuksen opettajankoulutuksen koulutusvastuun omaavien yliopistojen kesken seuraavasti:

Yliopisto	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	
Helsingin yliopisto (su+ru)	40	40	40	40	
Itä-Suomen yliopisto	20	20	40	40	
Jyväskylän yliopisto	20	20	40	40	
Oulun yliopisto	20	20	30	30	
Tampereen yliopisto	60	60	70	70	
Turun yliopisto	40	40	60	60	
Åbo Akademi	-	-	20	20	
Yhteensä	200	200	300	300	1 000

Mikäli koulutuspaikkalisäykset toteutuisivat kaavaillulla tavalla, olisi varhaiskasvatuksen opettajankoulutuksen aloituspaikkakehitys yliopistoittain viiden vuoden aikana seuraava:

Yliopisto	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**
Helsingin yliopisto (su+ru)	160	200	200	200	200
Itä-Suomen yliopisto	88	108	108	128	128
Jyväskylän yliopisto	100	120	120	140	140
Oulun yliopisto	90	110	110	120	120
Tampereen yliopisto	80	140	140	150	150
Turun yliopisto	80	120	120	140	140
Åbo Akademi	60	60	60	80	80
Yhteensä	658	858	858	958	958

Erillisrahoituksella on käynnistetty myös Steiner-päiväkotien henkilöstölle suunnattu koulutus syksyllä 2019, jotta henkilöstö saa uuden varhaiskasvatuslain edellyttämän kelpoisuuden tehtäviinsä. Koulutukseen hakeutui noin sata henkilöä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö neuvottelee varhaiskasvatuksen tutkintotavoitteista yliopistojen kanssa vuosia 2021-2024 koskevissa sopimusneuvotteluissa keväällä 2020.

Varhaiskasvatuksen muuttuva henkilöstörakenne edellyttää henkilöstön koulutusmäärien kasvattamista ja uudelleen kohdentamista. Hallituksen esityksessä varhaiskasvatuslaiksi (HE 40/2018) olevissa laskelmissa arvioidaan, että vuonna 2030 varhaiskasvatuksen opettajia olisi riittävästi toteuttamaan lain edellyttämää henkilöstörakennetta, mikäli yliopistojen sisäänotto varhaiskasvatuksen opettajankoulutukseen on vuosittain tuhat opiskelijaa ja koulutuksen läpäisee 80 % opiskelijoista.

Hakijamäärien vähentyminen

Varhaiskasvatuksen opettajankoulutuksen hakijamäärät ovat vähentyneet viime vuosina selvästi. Kun vuonna 2017 koulutukseen haki 4 255 henkilöä, oli tämän vuoden hakijamäärä 2 974. Osalla yliopistoista on vaikeuksia saada riittävästi hakijoita.

Hakijakiinnostuksen vähenemisen syiksi on esitetty muun muassa alan palkkausta ja työolosuhteita, vähäisiä urakehitysmahdollisuuksia, yliopistojen opiskelijavalintojen muutoksia, hakijaikäluokkien pienentymistä, uranaikaisen osaamisen riittämättömiä kehittämismahdollisuuksia ja kielteissävyistä mediajulkisuutta.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on käynnistänyt selvityksen, joka koskee opettajankoulutuksen (ml. varhaiskasvatus) hakijamäärien vähentymiseen johtavia syitä. Selvityksen tietoja on käytettävissä kevättalvella 2020.

Varhaiskasvatuksen opettajankoulutuksien aloittajamäärät 2019 ovat selvillä syksyn loppupuolella, kun tiedetään, miten opiskelijat ovat ottaneet saamansa koulutuspaikan vastaan. Useat yliopistot ovat käynnistäneet lisähakuja kuluvana syksynä.

Varhaiskasvatuksen tehtävien vetovoima

Varhaiskasvatuksen henkilöstön saatavuus ei ole ratkaistavissa pelkästään koulutuspaikkalisäysten avulla. Henkilöstön saatavuuteen vaikuttavat useat vetovoimatekijät. Niitä ovat esimerkiksi pysyvä työsuhde, työhyvinvointi, työskentelyolosuhteet, palkkaus, työyhteisön johtaminen ja tieto mahdollisuudesta kehittää ammatillista osaamistaan täydennyskoulutuksen avulla. Näihin tekijöihin voivat parhaiten vaikuttaa kunnat ja yksityiset varhaiskasvatuksen toimijat. Varhaiskasvatuksen opettajankoulutusta antavat yliopistot ovat kiinnittäneet huomiota siihen, että varhaiskasvatuksen opettajankoulutuksen saaneita henkilöitä hakeutuu runsaasti muihin koulutuksiin (esim. luokanopettaja, erityisopettaja).

2. Henkilöstötarpeiden kartoitus ja ennakointi

Tarve kartoittaa ja seurata varhaiskasvatuksen opettajien määrää otettiin huomioon varhaiskasvatuslaista säädettäessä (540/2018), jolloin lain 70 §:än sisällytettiin varhaiskasvatustoimijoille velvoite tallentaa varhaiskasvatusta koskevat tiedot varhaiskasvatuksen tietovarantoon (Varda). Lain 70 §:n 2 momentissa kuvataan tietovarantoon tallennettavat varhaiskasvatuksen henkilöstöä koskevat tiedot. Tiedot tallennetaan varhaiskasvatuksen kasvatus-, opetus- ja hoitotehtävissä työskentelevistä työntekijöistä, päiväkodin johtajista sekä kasvatukseen ja hoitoon osallistuvista lapsi- tai ryhmäkohtaisista avustajista.

Varhaiskasvatuksen henkilöstötietojen tallennus varhaiskasvatuksen tietovarantoon alkaa kuntien ja kuntayhtymien sekä yksityisten varhaiskasvatustoimijoiden osalta ensi vuonna (HE 9/2019). Tämä tarkoittaa, että vuodesta 2021 lähtien varhaiskasvatustoimijoilta saadaan ajantasaista ja yhteismitallista tietoa varhaiskasvatuksen toimipaikoissa työskentelevistä vakituisista ja määräaikaisista työntekijöistä.

Tietovarantoon tallennetaan työntekijän tehtävänimike ja tutkintotieto. Tallennettavat tehtävänimikkeet on kuvattu varhaiskasvatuslaissa. Tietovarannosta saadaan tieto, kuinka monta työntekijää varhaiskasvatuksen toimipaikoissa työskentelee varhaiskasvatuksen opettajan tehtävänimikkeellä. Lisäksi saadaan tieto, mikä varhaiskasvatuksen opettajana työskentelevien henkilöiden kelpoisuuden tuova tutkinto on.

Tehtävänimikkeen ja tutkinnon lisäksi tietovarantoon tallennetaan työntekijän työsuhteen tyyppi (määräaikainen tai toistaiseksi voimassa oleva). Työntekijän henkilötiedot haetaan Väestötietojärjestelmästä. Tietovarantoon tallennettujen tietojen kautta voidaan tarkastella esimerkiksi varhaiskasvatuksen opettajana työskentelevien vakituisten työntekijöiden ikäjakauman kehittymistä valtakunnallisesti ja alueellisesti. Tietoja voidaan yhdistää väestöennusteisiin ja tätä kautta saada tarkempi kuva lapsimäärien kehittymisestä ja varhaiskasvatuksen opettajien tarpeesta tulevaisuudessa alueellisesti ja valtakunnallisesti.

Vuodesta 2021 lähtien koulutustarvearvioita ja aloituspaikkojen määriä on mahdollista tarkentaa varhaiskasvatuksen tietovarannon (Varda) tietojen tullessa käyttöön ja mahdollistaessa ennakoinnin varhaiskasvatuslain henkilöstörakenteen tavoitteiden saavuttamiseksi.

3. Varhaiskasvatuksen koulutuksien kehittämisesimerkkejä

Varhaiskasvatuksen tiekartan **(*Varhaiskasvatuksen kehittämisen tiekartta vuosille 2017-2030. OKM 2017:30*)** esityksenä oli, että jos varhaiskasvatuksen henkilöstörakenteeseen tehdään muutoksia ja ammatillisia profiileja selkiytetään, on tarvetta uudistaa myös peruskoulutusten opetussuunnitelmia/tutkinnon perusteita ja täsmentää, millaista osaamista koulutusten tulee tuottaa. Tämä edellyttää toimivaa yhteistyötä eri koulutusmuotojen kesken. Tiekartan esityksenä oli, että varhaiskasvatuksen perus- ja täydennyskoulutuksen kehittämiseksi perustetaan varhaiskasvatuksen koulutuksen kehittämisfoorumi.

Varhaiskasvatuksen koulutuksien kehittämisfoorumi

Opetus- ja kulttuuriministeriö on asettanut varhaiskasvatuksen koulutusten kehittämisfoorumin toimikaudelle 14.2.2019-31.12.2020. Foorumin tehtävänä on edistää yhteistyötä varhaiskasvatuksen henkilöstön eri koulutustahojen ja kouluttajien sekä varhaiskasvatuksen järjestäjin kesken, seurata varhaiskasvatuksen koulutusten kehittämis- ja muutosprosesseja, seurata kansallista ja kansainvälistä koulutustutkimusta, tukea varhaiskasvatuslain toimeenpanoa koulutukseen liittyvissä asioissa sekä edistää varhaiskasvatuslakiin kirjatun henkilöstörakenteen toteutumista.

Foorumin tulee myös tehdä esityksiä henkilöstön perus- ja täydennyskoulutuksen sekä osaamisen kehittämiseksi. Sen tulee työssään ottaa huomioon suomen- ja ruotsinkielinen sekä vähemmistökielinen ja maahanmuuttajataustaisten henkilöiden koulutus. Kehittämisfoorumin toimintaa johtaa, seuraa ja arvioi ohjausryhmä. Foorumi kuulee myös asiantuntijoita ja eri sidosryhmiä. Foorumin työskentely koostuu yhteisistä tapaamisista, jaostojen työskentelystä ja alueellisista tilaisuuksista yhteistyössä aluehallintovirastojen kanssa. Jaostojen teemoja ovat tutkimus (varhaiskasvatuksen koulutus), ennakointi (koulutuksen määrällinen ja laadullinen ennakointi), koulutuspolut (joustavat opinto- ja urapolut) ja täydennyskoulutus (osaamisen kehittäminen ja jatkuva oppiminen).

Varhaiskasvatuksen opettajankoulutuksen kehittämishankkeita

Opettajankoulutusfoorumin yhteydessä on useita yliopistojen koordinoimia laajoja hankkeita, jotka tukevat varhaiskasvatuksen opettajankoulutuksen ja varhaiskasvatuksen henkilöstön täydennyskoulutuksen kehittämistä. Kehittämishankkeiden aiheita ovat innovatiivinen kielikasvatus, katsomuskasvatus varhaiskasvatuksessa, lasten matemaattisten taitojen tukeminen sekä käsityö-, ympäristö- ja teknologiakasvatus varhaiskasvatuksessa Myös lasten itsesäätelyn tukeminen, lasten oikeudet ja osallisuus, tasa-arvotyö ja segregaation purku, varhaiskasvatuksen koulutuksien harjoittelun ja ohjauksen kehittäminen ja mentorointi varhaiskasvatuksessa ovat kehittämishankkeiden keskeisiä aiheita.

Hankkeet toteutetaan yhteistyössä varhaiskasvatuksen järjestäjien ja useiden sidosryhmien kanssa. Useissa hankkeissa varhaiskasvatuksen opettajaksi opiskelevilla on aktiivinen rooli. Hankkeiden tuloksia hyödynnetään varhaiskasvatuksen kehittämistyössä. Niitä on esitelty Opettajankoulutusfoorumin valtakunnallisissa ja alueellisissa tilaisuuksissa. Myös Varhaiskasvatuksen koulutuksien kehittämisfoorumilla on tärkeä tehtävä hankkeiden tulosten levittämisessä ja hyödyntämisessä.

Harjoittelun kehittäminen

Kevättalvella 2019 käynnistettiin erityisavustushaku yliopistojen harjoittelupäiväkotitoiminnan kehittämiseen. Varhaiskasvatuksen opettajankoulutusta antavilla seitsemällä yliopistolla oli mahdollisuus hakea avustusta kokeiluihin. Avustuksien tavoitteena oli toteuttaa vuosina 2019-2020 kokeiluja, jotka tuottavat malleja varhaiskasvatuksen opettajankoulutukseen kuuluvan harjoittelun kehittämiseksi ja tukevat harjoittelun ohjauksessa tarvittavan asiantuntijuuden vahvistumista yliopistoissa ja harjoittelupäiväkodeissa. Haettavana oli 1,2 milj. euroa.

Avustusta haki ja sai seitsemän yliopistoa. Avustettujen hankkeiden toteutusaika on vuoden 2020 loppuun asti. Avustusta saaneissa hankkeissa yliopistot kehittävät harjoittelupäiväkotien paikallisia ja alueellisia

verkostoja ja tuottavat malleja varhaiskasvatuksen opettajankoulutuksen harjoitteluun. Uusia malleja luodaan myös varhaiskasvatuksen henkilöstön ammatillisen osaamisen kehittämisen tueksi.

Kokeiluilla vahvistetaan varhaiskasvatuksen opettajankoulutuksen yhteyttä yliopistojen muuhun opettajankoulutukseen, siihen kuuluvaan harjoitteluun ja tutkimukseen. Yliopistojen hankkeet ovat käynnistyneet. Niiden edistymistä seurataan keväällä 2020 järjestettävissä tapaamisissa.